

به نام خدا

کلاس درس، اولین قدم به سوی تغییر

مؤلفان:

سمانه مختاری
مرضیه کوهکن
زینب شهسواری
ریحانه امامی
حمیده اسمعیل پور خلیوند

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: مختاری، سمانه، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور: کلاس درس، اولین قدم به سوی تغییر / مولفان سمانه مختاری، مرضیه
کوهکن، زینب شهسواری، ریحانه امامی، حمیده اسمعیل پور خلیلوند.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری: ۱۱۷ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۱۷-۴۳۷-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: دانش آموزان - کلاس درس
شناسه افزوده: کوهکن، مرضیه، ۱۳۶۲
شناسه افزوده: شهسواری، زینب، ۱۳۶۲
شناسه افزوده: امامی، ریحانه، ۱۳۷۷
شناسه افزوده: اسمعیل پور خلیلوند، حمیده، ۱۳۶۶
رده بندی کنگره: TP۸۵۷
رده بندی دیویی: ۵۵/۳۶۷
شماره کتابشناسی ملی: ۹۹۷۶۳۲۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: کلاس درس، اولین قدم به سوی تغییر
مولفان: سمانه مختاری - مرضیه کوهکن - زینب شهسواری
ریحانه امامی - حمیده اسمعیل پور خلیلوند
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۴
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۱۷۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۱۷-۴۳۷-۹
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

۶	مقدمه
۸	بخش اول
۸	فصل اول: شناخت نیازهای دانش آموزان
۱۶	فصل دوم: ایجاد فضایی امن و حمایت
۲۴	فصل سوم: مهارت‌های ارتباطی موثر در کلاس درس
۳۲	فصل چهارم: مدیریت زمان و سازماندهی در کلاس
۴۲	بخش دوم
۴۲	فصل پنجم: توسعه تفکر انتقادی و حل مسئله
۵۰	فصل ششم: تشویق خلاقیت و نوآوری
۵۸	فصل هفتم: ارائه بازخورد سازنده و موثر
۶۶	فصل هشتم: توسعه همکاری و تعامل در کلاس
۷۶	بخش سوم
۷۶	فصل نهم: ارائه آموزش‌های مبتنی بر فعالیت و تجربه
۸۴	فصل دهم: بکارگیری فناوری در آموزش
۹۲	فصل یازدهم: توسعه مهارت‌های زندگی در دانش آموزان
۱۰۸	فصل دوازدهم: مدیریت رفتارهای چالش برانگیز
۱۱۶	منابع

مقدمه

تحول در نظام آموزشی و ارتقای کیفیت یاددهی یادگیری، آرزوی دیرینه معلمان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت است. کتاب حاضر، «اولین قدم به سوی تغییر»، با نگاهی ویژه به نقش معلم در این تحول، به عنوان راهنمایی کاربردی برای معلمان طراحی شده است. این کتاب، بر خلاف رویکردهای صرفاً نظری، با زبانی ساده و روان، به ارائه راهکارهای عملی و قابل اجرا در کلاس درس می‌پردازد. با تأکید بر تجارب موفق و با بهره‌گیری از شیوه‌های نوین آموزشی، این اثر معلمان را در مسیری هدایت می‌کند که در آن، فرایند یادگیری به جای تکیه بر انتقال صرف اطلاعات، بر ارتقای مهارت‌های تفکر انتقادی، حل مسئله و یادگیری عمقی دانش‌آموزان متمرکز باشد. در طول فصول کتاب، مفاهیم کلیدی به صورت مرحله به مرحله و با ارائه مثال‌های واقعی و کاربردی توضیح داده می‌شوند، به گونه‌ای که معلم بتواند به سادگی آنها را در برنامه آموزشی خود جای دهد. در نهایت، هدف این نیست که الگوی واحدی را به معلمان ارائه دهیم، بلکه هدف اصلی ایجاد زمینه خلاقیت و نوآوری در روش‌های تدریس و به‌کارگیری روش‌هایی است که بیشترین کارایی را برای دانش‌آموزان و شرایط کلاس درس داشته باشند. امیدواریم این کتاب، نقش کوچکی در بهبود کیفیت آموزش و پرورش و گشودن فصل نوینی از یادگیری مؤثر برای دانش‌آموزان ایفا کند.

بخش اول

فصل اول

شناخت نیازهای دانش آموزان

به عنوان متخصص در زمینه "کلاس درس اولین قدم به سوی تغییر"، در پاسخ به سوال مطروحه، به بررسی نیازهای اساسی و فوری دانش آموزان که می توانند مانع یادگیری شوند، می پردازم. این نیازها را می توان در چند دسته کلی طبقه بندی کرد:

۱. نیازهای فیزیولوژیک و امنیت: این دسته از نیازها، پایه ای ترین نیازهای یک فرد را تشکیل می دهند. دانش آموزی که از نظر فیزیولوژیکی احساس ناخوشایندی داشته باشد، مانند گرسنگی، تشنگی، خستگی یا بیماری، به طور قطع تمرکز کمتری بر یادگیری خواهد داشت. همچنین، محیطی ناامن، چه از نظر فیزیکی (مانند کمبود نور، تهویه نامناسب یا فضای نامناسب) و چه از نظر روانی (مانند قلدری، تبعیض یا عدم احساس تعلق)، می تواند به طور جدی مانع یادگیری شود. دانش آموزان نیازمند احساس امنیت جسمی و روانی در کلاس درس هستند تا بتوانند با خیالی آسوده در فرآیند یادگیری مشارکت کنند.

۲. نیازهای عاطفی و اجتماعی: دانش آموزان، موجوداتی اجتماعی هستند و نیاز به ارتباط با همسالان و برقراری روابط مثبت و حمایتی دارند. کلاس درسی که در آن روابط بین دانش آموزان و معلم مبتنی بر احترام، اعتماد و همدلی نباشد، فضایی نامناسب برای یادگیری ایجاد می کند. احساس انزوا، تنهایی، عدم پذیرش یا ترس از تمسخر، می تواند مانع بزرگی بر سر راه یادگیری باشد. فراهم کردن فرصت هایی برای تعاملات مثبت اجتماعی، کار گروهی، و ایجاد حس تعلق به گروه، از جمله راهکارهایی هستند که می توانند به رفع این نیازها کمک کنند.

۳. نیاز به درک و پذیرش: هر دانش آموزی، دارای نقاط قوت و ضعف منحصر به فردی است. نیاز به درک و پذیرش این تفاوت ها، یکی از مهم ترین نیازهای دانش آموزان در کلاس درس است. زمانی که دانش آموز احساس کند مورد قضاوت قرار می گیرد، یا انتظاراتی غیرواقع بینانه از او وجود دارد، انگیزه خود را برای یادگیری از دست می دهد. معلمانی که با دانش آموزان خود همدلی می کنند، به آنها احترام می گذارند و نقاط قوتشان را شناسایی و تقویت می کنند، می

توانند محیطی امن و حمایتگر ایجاد کنند که در آن دانش‌آموزان احساس ارزشمندی کرده و برای یادگیری تلاش کنند.

۴. نیاز به انگیزه و هدف: دانش‌آموزان برای یادگیری به انگیزه نیاز دارند. این انگیزه می‌تواند درونی (علاقه به موضوع، کنجکاوی) یا بیرونی (پاداش، تشویق) باشد. کلاس درسی که در آن ارتباط بین مطالب درسی و زندگی واقعی دانش‌آموزان مشخص نشود، یا اهداف یادگیری به روشنی تبیین نگردد، می‌تواند باعث کاهش انگیزه و در نتیجه، اختلال در یادگیری شود. معلم باید با ایجاد فرصت‌هایی برای انتخاب، کاوش، و حل مسئله، دانش‌آموزان را درگیر فرآیند یادگیری کند و به آنها کمک کند تا اهداف خود را در یادگیری شناسایی و دنبال کنند.

شناسایی دقیق نیازهای دانش‌آموزان برای ارائه حمایت‌های هدفمند، امری حیاتی در ایجاد کلاس درسی کارآمد و پویا است. این نیاز به استفاده از رویکردهای چندوجهی و ترکیبی از روش‌های مشاهده، ارزیابی و تعامل دارد. در این زمینه، نمی‌توان صرفاً به یک روش تکیه کرد، بلکه باید از تلفیقی از ابزارها و تکنیک‌ها استفاده نمود.

در زمینه عاطفی، توجه به نشانه‌های رفتاری دانش‌آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است. کاهش تمرکز، بی‌حوصلگی مفرط، پرخاشگری غیرمنتظره، انزواطلبی، و یا تغییرات ناگهانی در خلق و خوی دانش‌آموز می‌تواند حاکی از مشکلات عاطفی باشد. گفتگوهای فردی و محرمانه با دانش‌آموزان، به‌ویژه در فضایی امن و صمیمی، به معلم این امکان را می‌دهد تا به درون دنیای عاطفی آنها نفوذ کند و به درک بهتری از چالش‌های آنها دست یابد. استفاده از ابزارهای ارزیابی عاطفی استاندارد شده، با توجه به سن و شرایط دانش‌آموزان، می‌تواند مکمل این روش باشد و اطلاعات کمی قابل اتکایی را در اختیار معلم قرار دهد. به طور مثال، پرسشنامه‌های استاندارد شده ای وجود دارند که به شناسایی سطح اضطراب یا افسردگی دانش‌آموزان کمک می‌کنند.

در حوزه اجتماعی، مشاهدات کلاس درس نقش کلیدی دارند. دانش‌آموزی که به طور مداوم از تعاملات گروهی کناره‌گیری می‌کند، یا رفتارهای انزواطلبانه از خود نشان می‌دهد، به احتمال زیاد با چالش‌های اجتماعی دست و پنجه نرم می‌کند. همچنین، می‌توان از طریق مشاهدات سیستماتیک تعاملات دانش‌آموزان با یکدیگر، الگوهای رفتاری تکراری مانند قلدری، طرد اجتماعی، یا عدم توانایی در برقراری ارتباط مؤثر را شناسایی کرد. در کنار این، انجام فعالیت‌های گروهی و بررسی نحوه تعامل دانش‌آموزان در این گروه‌ها نیز می‌تواند اطلاعات ارزشمندی در این

زمینه ارائه دهد. مشارکت در بازی‌ها و فعالیت‌های مشارکتی که در آن‌ها بتوان روابط دانش‌آموزان را مشاهده کرد نیز کمک کننده است.

شناسایی نیازهای تحصیلی دانش‌آموزان نیازمند استفاده از روش‌های ارزیابی آکادمیک است. تجزیه و تحلیل نمرات آزمون‌ها، تکالیف و انجام کارهای کلاسی می‌تواند نشان‌دهنده نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف درسی باشد. گفتگو با دانش‌آموزان در مورد چالش‌های درسی و ایجاد فرصت برای توضیح دشواری‌ها و موانع یادگیری آنها نیز بسیار مهم است. هم‌چنین، مصاحبه با والدین و استفاده از اطلاعات ارائه شده توسط آنها به عنوان منبع اطلاعات کمکی می‌تواند مفید باشد. در نظر گرفتن سبک‌های یادگیری متفاوت نیز در این زمینه ضروری است.

در مجموع، تشخیص نیازهای دانش‌آموزان به حمایت، فرایندی پیچیده و مستمر است که نیازمند استفاده از روش‌های گوناگون و ملاحظه تمامی جنبه‌های شخصیت و زندگی دانش‌آموزان است. باید همواره به یاد داشت که تشخیص به موقع و ارائه حمایت مناسب، می‌تواند تاثیر عمده‌ای بر پیشرفت تحصیلی و رشد همه جانبه دانش‌آموزان داشته باشد.

تشخیص به موقع و ارائه حمایت مناسب، می‌تواند تاثیر عمده‌ای بر پیشرفت تحصیلی و رشد همه جانبه دانش‌آموزان داشته باشد. با در نظر گرفتن این نکته، ضروری است تاکید شود که بله، روش‌های متعددی برای ارزیابی نیازهای دانش‌آموزان وجود دارد که ماهیت فرهنگی و اجتماعی متنوعی دارند و به تفاوت‌های فردی احترام می‌گذارند. در حقیقت، رویکردهای نوین در حوزه "کلاس درس اولین قدم به سوی تغییر" قویاً بر لزوم عبور از ابزارهای ارزیابی یکپارچه و استاندارد شده‌ای که ممکن است برای همه دانش‌آموزان مناسب نباشند، تاکید دارند.

یکی از اساسی‌ترین گام‌ها در این زمینه، استفاده از ارزیابی‌های پاسخگو به فرهنگ است. این بدان معناست که نه تنها محتوای ارزیابی‌ها باید با پیشینه‌های فرهنگی و اجتماعی دانش‌آموزان همخوانی داشته باشد، بلکه نحوه ارائه و تفسیر نتایج نیز باید حساسیت‌های فرهنگی را در نظر بگیرد. به عنوان مثال، در برخی فرهنگ‌ها، ابراز مستقیم نیازها یا مشکلات ممکن است دشوار باشد و از طریق نشانه‌های غیرکلامی یا رفتارهای غیرمستقیم نمود یابد. معلم متخصص باید توانایی رمزگشایی این نشانه‌ها را در بافت فرهنگی خاص دانش‌آموز داشته باشد.

استفاده از روش‌های چندگانه و تطبیقی، کلید این رویکرد است. به جای تکیه بر یک پرسشنامه یا آزمون واحد، ترکیب مشاهدات بافت‌مند، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، و تحلیل کارهای کلاسی که با توجه به تفاوت‌های زبانی و فرهنگی تنظیم شده‌اند، می‌تواند تصویر جامع‌تری ارائه دهد. برای دانش‌آموزانی که زبان مادری متفاوتی دارند، فراهم آوردن ابزارهای ارزیابی دو زبانه یا

بهره‌گیری از کمک مفسران آموزش‌دیده، از اهمیت حیاتی برخوردار است تا اطمینان حاصل شود که موانع زبانی، مانع از درک صحیح توانایی‌ها و نیازهای آنها نشود.

علاوه بر این، ارزیابی‌های پویا که بر پتانسیل یادگیری دانش‌آموز به جای صرفاً دانش موجود تمرکز دارند، می‌توانند به شکل موثری تفاوت‌های فرهنگی و آموزشی پیشین را نادیده بگیرند. در این روش، پس از یک ارزیابی اولیه، به دانش‌آموز حمایت و آموزش هدفمند ارائه می‌شود و سپس مجدداً ارزیابی صورت می‌گیرد تا میزان پاسخگویی وی به مداخلات آموزشی سنجیده شود. این رویکرد به ویژه برای دانش‌آموزانی که از پیشینه‌های آموزشی متفاوت یا دارای محدودیت‌های خاص هستند، بسیار مفید است.

همچنین، ارزیابی‌های اصیل و مبتنی بر عملکرد که از دانش‌آموز می‌خواهند مهارت‌ها و دانش خود را در موقعیت‌های واقعی یا شبه‌واقعی به کار گیرند، می‌توانند بازتاب دقیق‌تری از توانمندی‌های آنها باشند. این نوع ارزیابی‌ها امکان ارائه پاسخ‌های متنوع‌تری را فراهم می‌کنند و کمتر تحت تأثیر جانبداری‌های فرهنگی یا زبانی قرار می‌گیرند. مشارکت فعال خانواده‌ها و حتی اعضای جامعه فرهنگی دانش‌آموز در فرآیند ارزیابی نیز می‌تواند به درک عمیق‌تر و دقیق‌تر نیازهای وی کمک شایانی نماید، زیرا آنها می‌توانند اطلاعات ارزشمندی در مورد هنجارهای فرهنگی، سبک‌های یادگیری خانگی و عوامل مؤثر بر رفتار دانش‌آموز در خارج از محیط مدرسه ارائه دهند. در نهایت، پرهیز از کلیشه‌سازی و تمرکز بر هر دانش‌آموز به عنوان یک فرد منحصر به فرد با نیازها و توانمندی‌های خاص خود، زیربنای تمامی این رویکردهای ارزیابی است.

همانطور که در ابتدا اشاره شد، مشارکت فعال خانواده‌ها و اولیاء دانش‌آموزان نقشی حیاتی در شناخت و پاسخگویی به نیازهای آنان ایفا می‌کند. برقراری یک ارتباط مؤثر و مبتنی بر احترام متقابل با خانواده‌ها، نیازمند رویکردی چندوجهی و حساس به بافت فرهنگی و اجتماعی ایشان است. در گام نخست، لازم است تا بستری فراهم شود که در آن خانواده‌ها احساس امنیت، ارزشمندی و عاملیت داشته باشند. این امر با ایجاد کانال‌های ارتباطی متنوع و در دسترس، که فراتر از نامه‌نگاری‌های رسمی یا جلسات مدرسه در ساعات کاری محدود باشد، محقق می‌گردد.

ایجاد و ترویج جلسات منظم و غیررسمی، مانند دوره‌های صبحگاهی یا عصرانه در مدرسه، می‌تواند فضایی صمیمی‌تر برای تبادل نظر فراهم کند. در این جلسات، نه تنها فرصتی برای گفتگو در مورد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز وجود دارد، بلکه می‌توان به چالش‌ها و نگرانی‌های خانواده‌ها نیز گوش سپرد. استفاده از ابزارهای ارتباطی نوین، مانند پلتفرم‌های آنلاین امن و قابل دسترسی

برای اشتراک‌گذاری اخبار، اطلاعیه‌ها و حتی ارائه گزارش‌های پیشرفت شخصی‌سازی شده برای هر دانش‌آموز، می‌تواند ارتباط را تسهیل بخشد.

درک عمیق‌تر نیازهای خانواده‌ها مستلزم آن است که ما فراتر از شنیدن، به درک فعال و همدلانه دست یابیم. این به معنای تلاش برای فهمیدن دیدگاه‌های متفاوت والدین نسبت به آموزش، سبک‌های فرزندپروری، و چالش‌های اقتصادی یا اجتماعی است که ممکن است بر مشارکت آن‌ها در فرآیند تحصیلی فرزندشان تأثیر بگذارد. مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته که به والدین فرصت می‌دهد تا تجربیات، انتظارات و نگرانی‌های خود را بدون قضاوت بیان کنند، ابزار بسیار مؤثری در این زمینه است.

همچنین، توجه به تفاوت‌های زبانی و فرهنگی در ارتباط با خانواده‌ها امری ضروری است. در جوامعی که تنوع زبانی و فرهنگی بالاست، فراهم کردن مترجم یا استفاده از اطلاعات به زبان مادری خانواده‌ها، نه تنها موانع ارتباطی را کاهش می‌دهد، بلکه نشان‌دهنده احترام و ارزش‌گذاری ما به پیشینه فرهنگی آن‌هاست. انعطاف‌پذیری در زمان‌بندی و نحوه برگزاری جلسات نیز، با توجه به مشاغل و تعهدات متفاوت والدین، به افزایش مشارکت آن‌ها کمک شایانی خواهد کرد.

برای تقویت این ارتباط، می‌توان از ظرفیت خود دانش‌آموزان نیز بهره برد. تشویق دانش‌آموزان به انتقال پیام‌ها یا اشتراک‌گذاری دستاوردهای خود با خانواده، می‌تواند پلی برای ارتباط مؤثرتر باشد. در نهایت، ایجاد یک شراکت واقعی با خانواده‌ها، که در آن هر دو طرف به عنوان شریکان برابر در مسیر رشد و یادگیری دانش‌آموز شناخته می‌شوند، هدف اصلی این فرآیند است. این شراکت بر پایه اعتماد، احترام متقابل و درک مشترک از اهداف آموزشی شکل می‌گیرد.

همانطور که در ابتدا اشاره شد، مشارکت فعال خانواده‌ها و اولیاء دانش‌آموزان نقشی حیاتی در شناخت و پاسخگویی به نیازهای آنان ایفا می‌کند. در این راستا، پرداختن به شرایط اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان در کلاس درس، نیازمند اتخاذ رویکردی حساس و هدفمند است. یکی از مهم‌ترین گام‌ها، شناسایی و درک تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در این زمینه است. این امر با مشاهده دقیق رفتار دانش‌آموزان در کلاس، تعامل با آن‌ها و برقراری ارتباط با خانواده‌هایشان محقق می‌شود.

برای پاسخگویی به نیازهای دانش‌آموزان در شرایط مختلف اجتماعی و اقتصادی، می‌توان از استراتژی‌های متعددی استفاده کرد. نخست، ایجاد فضایی امن و حمایتی در کلاس درس ضروری است. این فضا باید به دانش‌آموزان این اطمینان را بدهد که می‌توانند بدون ترس از قضاوت، مشکلات و چالش‌های خود را با معلم و همکلاسی‌هایشان در میان بگذارند. همچنین، ارائه

فرصت‌های برابر برای همه دانش‌آموزان، صرف نظر از شرایط اقتصادی و اجتماعی آن‌ها، حائز اهمیت است. این امر شامل دسترسی به منابع آموزشی یکسان، مانند کتاب‌های درسی، ابزارهای کمک‌آموزشی و فناوری‌های آموزشی می‌شود. در صورت کمبود امکانات، می‌توان با ارائه کمک‌های مالی، تسهیلات و یا ایجاد گروه‌های مطالعه، این نابرابری‌ها را کاهش داد.

یکی دیگر از راهکارهای مؤثر، شخصی‌سازی آموزش است. این رویکرد به معلم اجازه می‌دهد تا نیازهای یادگیری هر دانش‌آموز را به طور جداگانه در نظر بگیرد و با ارائه تکالیف و فعالیت‌های متناسب با سطح و توانایی‌های آن‌ها، به پیشرفت تحصیلی‌شان کمک کند. این امر به ویژه برای دانش‌آموزانی که در شرایط نامساعد اقتصادی و اجتماعی قرار دارند، حیاتی است، زیرا ممکن است به حمایت‌های بیشتری برای رسیدن به موفقیت نیاز داشته باشند.

همچنین، ادغام آموزش مهارت‌های زندگی در برنامه درسی می‌تواند بسیار مفید باشد. این مهارت‌ها شامل مدیریت زمان، حل مسئله، تفکر انتقادی، برقراری ارتباط مؤثر و کار تیمی می‌شوند. این مهارت‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا با چالش‌های زندگی، از جمله مشکلات اقتصادی و اجتماعی، به طور مؤثرتری مقابله کنند. در این راستا، می‌توان از مشارکت متخصصان و سازمان‌های غیردولتی که در زمینه کمک به دانش‌آموزان فعالیت می‌کنند، بهره برد. برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان در مورد مسائل مربوط به بهداشت روان، سواد مالی و حقوق شهروندی نیز می‌تواند بسیار مؤثر باشد.

به علاوه، معلم باید نسبت به نشانه‌های استرس، اضطراب و مشکلات روانی در دانش‌آموزان حساس باشد و در صورت لزوم، آن‌ها را به مشاور مدرسه یا متخصصان دیگر ارجاع دهد. ایجاد یک محیط آموزشی که در آن دانش‌آموزان احساس ارزشمندی و احترام کنند، می‌تواند به بهبود اعتماد به نفس و انگیزه آن‌ها برای یادگیری کمک کند.

همانطور که در ابتدا اشاره شد، مشارکت فعال خانواده‌ها و اولیاء دانش‌آموزان نقشی حیاتی در شناخت و پاسخگویی به نیازهای آنان ایفا می‌کند. در این راستا، پرداختن به شرایط اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان در کلاس درس، نیازمند اتخاذ رویکردی حساس و هدفمند است. یکی از مهم‌ترین گام‌ها، شناسایی و درک تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در این زمینه است. این امر با مشاهده دقیق رفتار دانش‌آموزان در کلاس، تعامل با آن‌ها و برقراری ارتباط با خانواده‌هایشان محقق می‌شود.

برای پاسخگویی به نیازهای دانش‌آموزان در شرایط مختلف اجتماعی و اقتصادی، می‌توان از استراتژی‌های متعددی استفاده کرد. نخست، ایجاد فضایی امن و حمایتی در کلاس درس ضروری است. این فضا باید به دانش‌آموزان این اطمینان را بدهد که می‌توانند بدون ترس از قضاوت، مشکلات و چالش‌های خود را با معلم و همکلاسی‌هایشان در میان بگذارند. همچنین، ارائه فرصت‌های برابر برای همه دانش‌آموزان، صرف نظر از شرایط اقتصادی و اجتماعی آن‌ها، حائز اهمیت است. این امر شامل دسترسی به منابع آموزشی یکسان، مانند کتاب‌های درسی، ابزارهای کمک‌آموزشی و فناوری‌های آموزشی می‌شود. در صورت کمبود امکانات، می‌توان با ارائه کمک‌های مالی، تسهیلات و یا ایجاد گروه‌های مطالعه، این نابرابری‌ها را کاهش داد.

یکی دیگر از راهکارهای مؤثر، شخصی‌سازی آموزش است. این رویکرد به معلم اجازه می‌دهد تا نیازهای یادگیری هر دانش‌آموز را به طور جداگانه در نظر بگیرد و با ارائه تکالیف و فعالیت‌های متناسب با سطح و توانایی‌های آن‌ها، به پیشرفت تحصیلی‌شان کمک کند. این امر به ویژه برای دانش‌آموزانی که در شرایط نامساعد اقتصادی و اجتماعی قرار دارند، حیاتی است، زیرا ممکن است به حمایت‌های بیشتری برای رسیدن به موفقیت نیاز داشته باشند.

همچنین، ادغام آموزش مهارت‌های زندگی در برنامه درسی می‌تواند بسیار مفید باشد. این مهارت‌ها شامل مدیریت زمان، حل مسئله، تفکر انتقادی، برقراری ارتباط مؤثر و کار تیمی می‌شوند. این مهارت‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا با چالش‌های زندگی، از جمله مشکلات اقتصادی و اجتماعی، به طور مؤثرتری مقابله کنند. در این راستا، می‌توان از مشارکت متخصصان و سازمان‌های غیردولتی که در زمینه کمک به دانش‌آموزان فعالیت می‌کنند، بهره برد. برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان در مورد مسائل مربوط به بهداشت روان، سواد مالی و حقوق شهروندی نیز می‌تواند بسیار مؤثر باشد.

به علاوه، معلم باید نسبت به نشانه‌های استرس، اضطراب و مشکلات روانی در دانش‌آموزان حساس باشد و در صورت لزوم، آن‌ها را به مشاور مدرسه یا متخصصان دیگر ارجاع دهد. ایجاد یک محیط آموزشی که در آن دانش‌آموزان احساس ارزشمندی و احترام کنند، می‌تواند به بهبود اعتماد به نفس و انگیزه آن‌ها برای یادگیری کمک کند.

برای درک عمیق‌تر نیازهای دانش‌آموزان، علاوه بر مشاهدات بالینی و تعاملات مستقیم، جمع‌آوری اطلاعات تکمیلی از منابع گوناگون ضروری است. این اطلاعات می‌تواند شامل سوابق تحصیلی پیشین، گزارش‌های مشاوران مدرسه، و همچنین مصاحبه‌های انفرادی با خود دانش‌آموزان باشد، البته با رعایت ملاحظات اخلاقی و محرمانگی. در کنار این موارد، استفاده از

ابزارهای سنجش غیررسمی مانند پرسشنامه‌های خودگزارشی که به سنجش وضعیت روحی، اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان کمک می‌کند، می‌تواند راهگشا باشد. همچنین، مطالعه پژوهش‌های مرتبط با تاثیر عوامل اجتماعی و اقتصادی بر یادگیری و سلامت روان دانش‌آموزان، می‌تواند بینش ارزشمندی را در اختیار معلم قرار دهد. کتاب "روانشناسی تربیتی" نوشته مصطفی تبریزی، به عنوان یکی از منابع تخصصی، می‌تواند اطلاعات جامعی در خصوص مبانی نظری و عملی درک و هدایت دانش‌آموزان با توجه به بسترهای متفاوت اجتماعی و اقتصادی ارائه دهد. این دانش به معلم کمک می‌کند تا با نگاهی علمی‌تر و جامع‌تر به موقعیت هر دانش‌آموز نگرینسته و راهکارهای متناسب با آن را اتخاذ نماید.